

EBÛ TÂLİB-İ MEKKÎ

Tasavvuf ehlinin meşhûrlarından. İsmi, Muhammed bin Ali bin Atıyye olup, künyesi Ebû Tâlib, nisbeti Mekkî'dir. 386 (m. 996) senesinde Bağdâd'da vefât etti. Bağdâd ile Vâsıt arasındaki dağlık bölgenin sâkinlerindendir. Mekke-i mükerremede yetişti. Orada tanındı. Zühdü ve takvâsı çok fazla idi. Çok ibâdet ederdi. Birçok zâttan rivâyette bulundu. Daha sonra Basra'ya geldi. Bir müddet sonra buradan ayrılıp, Bağdâd'a yerleşti. Bağdâd'da va'z ve nasîhata başladı. Te'sîrli va'z ederdi. Bu yüzden, kısa zamanda etrâfında dinliyenler çoğaldı. Ancak, cezbe hâlinde kendinden geçtiği bir sırada, söylediği bir söz sebebiyle herkes ondan uzaklaştı. O, bunun üzerine va'z ve nasîhat etmeyi bıraktı.

Ebû Kâsım Serrât anlatır: "Vefâtına yakın, Ebû Tâlib-i Mekkî'nin yanına girdim. Ona "Bana bir şeyler tavsiye et" dedim. Bana, "Eğer, sonum hayır olursa, cenâzemin üzerine badem ve şeker serp" dedi. Ben, "Sonunun nasıl olacağını bilemem ki" dedim. Bunun üzerine o: "Yanıma otur. Elin elimde olsun. Eğer, elini yakalarsam, bil ki, akıbetim iyidir" dedi. Dediği gibi yaptım. Elimi eline verdim. Vefâtına çok yakın bir sırada, elimi kuvvetlice yakaladı. Vasıyyetine uygun olarak tabutu üzerine şeker ve badem serpik."

Ebû Tâlib-i Mekkî'nin çok eseri vardır. En meşhûr eseri: "Kût-ül-kulûb" kitabıdır. (Bu eser basılmıştır ve tasavvuf ile alâkalıdır). Diğer eserleri: 1. İlmi-ül-kulûb, 2. Kırk hadîs-i şerîf.

Meşhûr eseri olan Kût-ül-kulûb kitabından alınan ba'zı seçmeler ve nakiller:

İslâmın beş şartından birincisi, Kelime-i şehâdet getirmektir. Kelime-i şehâdet demek, (Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh) söylemektir. Ma'nâsı: "Yerde ve gökte, Allahü teâlâdan başka, ibâdet edilmeğe hakkı olan ve tapılmağa lâyık olan hiçbir kimse yoktur. Hakîkî ma'bûd ancak Allahü teâlâdır. Abdullah'ın oğlu Muhammed (aleyhisselâm) adındaki o büyük ve mübârek zât, Allahü teâlânın kulu ve resûlüdür, ya'nî peygamberidir" demektir.

Tevhîd i'tikâdında (Allahü teâlâyı bir kabûl etmede) farz olan husûs, Allahü teâlâyı, O'nun birliğine, kâmil sıfatları bulunup,

noksan sıfatların hiçbirisinin Allahü teâlâda bulunmadığına, kalb ile kat'î olarak inanmaktır.

(Allahü teâlânın sıfatları iki kısımdır: 1. Zâtî sıfatlar, 2. Sübûtî sıfatlar. Zâtî sıfatlar altı tanedir: 1. Vücûd; Allahü teâlâ vardır. Varlığı ezelîdir. Vâcib-ül-vücûd'dur. Ya'nî, varlığı lâzımdır. 2. Kıdem; Allahü teâlânın evveli yoktur. 3. Bekâ; Allahü teâlânın hem zâtî ve hem de sıfatları hiç yok olmaz. Yokluk imkânsızdır. 4. Vahdaniyet; Allahü teâlâ, zâtında, sıfatlarında ve işlerinde birdir. Ortağı yoktur. 5. Muhâlefet-ün-lil havadis; Allahü teâlâ zâtında, sıfatlarında, yarattıklarına asla benzemez. 6. Kıyam bi-nefsihi, Allahü teâlâ zâtî ile kâimdir. Varlığı kendindendir. Varlığının devamı için hiçbir şeye muhtaç değildir. Ba'zı âlimler, Vahdaniyet ile Muhâlefet-ün-lil-havâdis sıfatlarının aynı olduklarını söyleyerek, zâtî sıfatlar beş tanedir demişlerdir.

Sübûtî sıfatlar sekiz tanedir. 1) Hayat; Allahü teâlâ diridir. Hayatı, varlıkların hayatına benzemez. O'nun kendi zâtına mahsûs bir hayatı vardır. Bu sıfat da ezelî ve ebedidir. 2) İlmi; Allahü teâlâ her şeyi bilir. Bilmesi, varlıkların bilmesi gibi değildir. Bilmesinde değişiklik olmaz. Allahü teâlânın ilmi de ezeli ve ebedidir. 3) Sem'; Allahü teâlâ işitir. O'nun işitmesi vasıtasız ve ortamsızdır. Kulların işitmesine benzemez. 4) Basar; Allahü teâlâ, aletsiz ve herhangi bir duruma muhtaç olmadan görür. 5) İrâdet; Allahü teâlânın dilemesi vardır. Dilediğini yaratır. Herşey O'nun dilemesi ile olur. İrâdesine engel olacak hiçbir kuvvet yoktur. 6) Kudret; Allahü teâlânın her şeye gücü yeter. Hiçbir şey O'na zor gelmez. 7) Kelâm; Allahü teâlâ söyleyicidir. Fakat O'nun söylemesi, âlet, harfler, sesler ve diller ile değildir. 8) Tekvin; Allahü teâlâ yaratıcıdır. Tek yaratıcı O'dur.

Allahü teâlânın zâtının ve sıfatlarının hakikatlerini anlamak imkânsızdır. Allahü teâlânın sıfatları, kullarinkine benzemez.

Allahü teâlâyı kâmil bir imânla inanan kimse, Allahü teâlâyı çok yakın olur, herşeyde O'nun rızâsını gözetir. Kalbinden O'nun rızâsından başkasını çıkarır. Her işinde, hâlini Allahü teâlâyı arz eder. O bilir ki, Allahü teâlâ kendisine can damarından daha yakındır.

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm), Peygamberlerin sonuncusudur. O'ndan sonra Peygamber gelmeyecektir.

Allahü teâlâ O'na kitap olarak Kur'ân-ı kerîmi verdi. Kur'ân-ı kerîm de kitapların sonuncusudur.

Hazreti Mûsâ ve Hazreti Îsâ kendi ümmetlerine, Resûlullahın (aleyhisselâm) geleceğini müjdelediler. Allahü teâlâ, şayet, O'nun zamanına yetişirlerse, O'na îmân edip, yardım edeceklerine dâir Peygamberlerinden (aleyhimüsselâm) söz aldı. Peygamberler de (aleyhimüsselâm) kendi ümmetlerinden, O'nun zamanına yetişirlerse, O'na îmân edip, tasdik edeceklerine dâir söz aldılar. O'nun dinine girmelerini emrettiler.

Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde, İmrân sûresi otuzbirinci âyet-i kerîmesinde meâlen: “Ey Sevgili Peygamberim! (aleyhisselâm) Onlara de ki: Eğer Allahü teâlâyı seviyorsanız ve Allahü teâlânın da sizi sevmesini istiyorsanız, bana tâbi olunuz. Allahü teâlâ bana tâbî olanları sever” buyurmaktadır.

Resûlullah efendimiz de: “Bir kimse beni, ailesinden, malından ve insanlardan daha çok sevmedikçe, kâmil bir îmânla îmân etmiş olmaz” buyurmaktadır.

Peygamber efendimizi sevmenin alâmeti, kişinin hem zâhiriyle (beden ve a'zâlarıyla) ve hem de kalbiyle O'na tâbi olmasıdır, insanın zâhiriyle Resûlullaha (aleyhisselâm) tâbi olmasının alâmeti, Allahü teâlânın emirleri olan farzları yapması, yasakları olan haramlardan sakınması, Peygamber efendimizin yüksek ahlâkı ile ahlâklanması, edeb ve terbiyesini O'nun edeb ve terbiyesine tâbi kılmasıdır. Resûlullah efendimize uyan bir kimse, dünyâyâ düşkün olmaz. Ya'nî haramlara ve şüpheli olan şeylere rağbet etmez. Dünyâ malı, makam ve mevkisi ile övünmez. Âhirete ve âhîret işlerine ehemmiyet verir. Sâlih ve takvâ sahibi kimselerle beraber olmaya çalışır. Uzak olsalar bile, âlim ve iyi insanları, Allah için sever. Yakın olsalar bile, fâsık ve bid'at sahibi kimseleri sevmez.

Namazın Fazîleti: Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde meâlen, “(Öyle mü'minler) ki onlar namazlarında huşû'a riâyet ederler, Ya'nî, kalbleri Allah korkusuyla dolu, uzuvları sâkin ve mutmaindir” buyurdu. (Mü'minûn-2). Sa'îd bin Cübeyr buyurur ki: “İbn-i Abbâs'dan (radiyallahü anh) “Namazda huşû' demek, namaz kılanın sağında ve solunda bulunanları bilmemesidir” tefsîrini duyduğumdan beri, kırk senedir, namazda iken, sağımda ve solumda olanları tanımadım. Onların kim olduğunu bilmedim.”

Haberde geldi. Rivâyet edilir ki; kul namaza durduğu zaman, melekler onun iki omuzunda, onunla beraber namaz kılarlar. O duâ ettiği zaman âmin derler. Gökten onun üzerine hayırlar dökülür. Namaz kılanlar için gök kapıları açılır. Allahü teâlâ, meleklerine namaz kılan mü'minlerin saflarıyla övünür.

Peygamber efendimiz buyurdu ki: “Allahü teâlâ mahlûkuna, tevhiidden (Kendisinin bir olduğuna îmân etmelerinden) sonra, namazdan daha sevimli bir şeyi farz kılmamıştır.”

Allahü teâlâ namaz kılanların akıbeti hakkında meâlen: “Ki onlar, Firdevs Cennetine vâris olacaklardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.” (Mü'minûn-11)

Namaz kılmıyanlar hakkında ise meâlen: “Onlar (kitapları sağ ellerine verilenler) Cennettedirler. (Bunlar) günahkârların hâllerini (birbirlerine) sorarlar. Müşriklere: “Sizi Cehennem ateşine atan nedir?” derler. Onlar derler ki, “Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksula yedirmedik. Bâtıla dalanlara muvafakat ederdik. Hesap gününü de yalan sayardık. Tâ bize o yakîn (ölüm) gelinceye kadar (bu hâlde kaldık)” buyuruldu. (Müddessir 39-47)

Namaz en fazîletli amellerdendir. Eshâb-ı kiram, Resûlullah efendimize en fazîletli amelin ne olduğunu sordular.

Peygamber efendimiz de, “Vaktinde kılınan namazdır”buyurdular.

Haberlerde şöyle gelmiştir: Beş vakit namaz, bütün şartlarına riâyet edip ve vakitlerini geçirmeden devam eden kimse için kıyâmet günü bir nûr ve burhan (delîl) olur.

İnsanların hırsızlık bakımından en kötüsü, namazından çalıp, namazın rükû'unu ve secdesini tam yapmıyandır.

Fudayl bin İyâd (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Farzlar, insan için sermâye, nafileler ise kâr ve kazanç gibidirler. Kâr, sermâye olduktan sonra meydana gelir.”

Sa'îd bin Müseyyib (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Kırk seneden beri cemâatle beraber İftitâh tekbirini (Namaza başlarken alınan tekbiri) kaçırmadım.” O, bu sebepten câmi güvercini diye isimlendirilirdi.

Bir rivâyette şöyle gelmiştir Kıyâmet günü, namaz kılanların derecelerine göre Cennete götürülmesi emri verilir. İlk tabakadakilerin yüzleri yıldızlar gibi parlar. Onları melekler karşılar, “Siz kimlersiniz?” derler. Onlar da, “Biz,

Muhammed'in (aleyhisselâm) ümmetinden, dünyâda iken namaz kılanlarız" cevâbını verirler. "Sizin dünyâda iken amelleriniz ne idi?" diye sorarlar. Onlar: "Biz ezanı işittiğimiz zaman, abdest almaya kalkardık. Bizi bundan hiç birşey alıkoyamazdı" derler. Bunun üzerine melekler: "Size, şimdi kavuştuğunuz bu durumunuz lâyıktır" derler. Sonra ikinci grup kimseler gelir. Bunlar, güzellik ve yüzlerinin parlaklığında, öncekilerden üstündürler. Yüzleri ay gibi parlamaktadır. Melekler onlara: "Siz kimselersiniz?" diye sorarlar. Onlar, "Biz namaz kılan kimseleriz" derler. Melekler, "Sizin namazlarınız nasıl idi" derler. Onlar, "Biz namaz vakti girmeden, abdestimizi alırdık" derler. Melekler onlara, "Siz kavuştuğunuz bu hâle lâıksınız" derler. Sonra üçüncü tabakadaki kimseler gelirler. Durumları, öncekilerden daha üstündür. Yüzleri güneş gibi parlak ve açıktır. Melekler onlara, "Sizin makamınız daha yüksek ve yüzleriniz öncekilerin hepsinden daha parlak, sizler kimselersiniz?" derler. Onlar da: "Biz dünyâda iken namaz kılardık." derler. Melekler, "Sizin namazlarınızın husûsiyeti ne idi?" diye sorarlar. Onlar "Biz ezanı mescidde dinledik. (Ezandan önce abdest alır, câmiye girer, namaz vaktine kadar oturur, ezanı beklerdik)" derler. Bunun üzerine melekler "Siz de şu kavuştuğunuz ni'metlere lâıksınız" derler.

Müslim bin Yesâr (radiyallahü anh) sâlih bir zât idi. Namaza başlayacağı zaman çoluk çocuğuna; "İstedığınızı ve gizli şeylerinizi konuşabilirsiniz. Çünkü ben, namaza durduğum zaman, artık sizi ve söylediklerinizi işitmem" derdi. Müslim bin Yesâr bir gün Basra Câmii'nde namaz kılariken arka tarafına, câminin yapıldığı dört büyük kemerden birisi, büyük bir gürültü ile düştü. Etrâfta bulunanlar bunu duyunca, telâşla câmiye girdiler. Bir de ne görsünler; o, direğin düşerken çıkardığı sestene habersiz, namazına devam ediyordu. Namazını bitirince, herkes yanına gelip, "Geçmiş olsun" diyordu. O da onlara, "Siz niçin bana böyle söylüyorsunuz?" dedi. Onlar, olan hâdiseyi anlattılar. O, "Ne zaman yıkıldı?" diye sorunca, onlar "Sen namaz kılariken" dediler. O da böyle bir şeyi hiç fark etmediğini söyledi.

Büyük zâtlardan birisi, "Namaz âhirete âit bir iştir, insan namaza başladığı zaman, artık dünyâdan çıkar" buyurdu.

Yine büyüklerden birine: "Sen, namazda hiç dünyâ ile ilgili şeyler hatırlıyor musun?" diye sordular. Cevâbında: "Bana hiçbir şey namaz kadar sevimli değil ki, onun dışında bir şeyi hatırlıyayım" dedi.

"Âhiret âlimleri ile dünyâ âlimleri arasında fark vardır. İlim tahsil edip pekçok şeyler öğrenmiş, fakat gayesi Allahü teâlânın rızası değil de, dünyâda mal ve mülk sahibi olmak, makam ve mevki elde etmek olan âlimlerin, âlim oldukları dış görünüşlerinden ve simalarından (yüzlerinden) anlaşılmaz. Fakat âhiret âlimleri böyle değildir. Onların âlim oldukları, yüzlerinden belli olur. Onların simalarında huşû', tevâzu, vekar ve olgunluk vardır. Bunlar, Allahü teâlânın ona verdiği husûsiyetlerdir."

"İlim, Allahü teâlânın emirlerini yapıp, haram ve harama düşme tehlikesi olan şeylerden korunmak için elde edilir. Böyle ilim fâidelidir."

Câbir (radiyallahü anh), Resûlullah efendimizden şöyle rivâyette bulunmuştur: "Her âlimin yanında oturma! Fakat, şüpheden yakîne, riyadan ihlâsa, dünyâyâ rağbetten ona rağbet etmemeye, kibirden tevâzuya, düşmanlıktan nasîhata çeken âlimlerle oturup kalk."

Ahmed bin Hanbel hazretlerinin oğlu Abdullah, babası Ahmed bin Hanbel'e (radiyallahü anh) sorar: "Sizin Ma'rûf-i Kerhî'nin (radiyallahü anh) yanına gidip geldiğinizi duyduk. Ondan bir hadîs-i şerîf almak veya birşey öğrenmek için mi, gidiyorsunuz? Ahmed bin Hanbel (radiyallahü anh): "Evlâdım! Onun yanında, işin başı olan takvâ var. Onun için onun yanına gidip geliyorum" dedi.

"Âlim olan ile, âlim olmayıp, sadece kıssa (hikâye) anlatan arasında fark vardır. Âlim olan, kendisine sorulmadıkça konuşmaz. Kendisine birşey sorulursa, bildiği kadarı ile cevap verir. Eğer susmak, daha muvafık ise, susar. Çünkü o, susulacak ve konuşulacak yerleri iyi bilir."

Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmin Enbiyâ sûresi 7. âyet-i kerîmesinde meâlen: "Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorunuz" buyuruyor. Zikir ehlinden maksat, âlimlerdir. Buna göre, bilmiyenlerden sormak caiz değildir. Çünkü onlar câhildirler. Âlimlerin suâl soranlara cevap vermesi vâcibtir.

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki; "İlim, hazînelerden ibârettir. Anahtarı sormaktır. Öyleyse bilmediklerinizi sorunuz. Suâl sormak ile dört kişiye sevâb verilir. Bunlar: Suâli soran, âlim olan, âlim olan zâtı dinliyen ve bunlara sevgi duyandır."

Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “Ey mü’minler! Hepiniz Allahü teâlâyâ tövbe ediniz ki, felah bulasınız.” (Nûr-31). Ya’nî, (Ey îmân edenler! Nefslerinizin arzu ve isteklerinden, şehvetleriniz doğrultusunda gitmekten vazgeçip, Allahü teâlâyâ dönünüz. Umulur ki, âhirette muradınıza kavuşursunuz. Cehennemden kurtulup, ni’met yeri olan Cennette ebediyyen kalır, böylece mutluluğa kavuşursunuz. İşte bu felaha ermektir.)

Başka bir âyet-i kerîmede meâlen: “Ey îmân edenler! Allahü teâlâyâ öyle tövbe edin ki, tam bir pişmanlıkla, hâlis bir tövbe olsun; olur ki, Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi (ağaçları) altından ırmaklar akan Cennetlere kor. O gün Allahü teâlâ Peygamberini ve O’nunla beraber îmân edenleri utandırmıyacaktır” buyuruldu. (Tahrim-8)

Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm): “Tövbe edeni Allahü teâlâ sever.” “Günahından tövbe eden, günahı olmıyan gibidir” buyurdu.

Ebû Muhammed Sehl (radiyallahü anh): “İnsanlara en lâzım olan şey; tövbe etmektir. Tövbe bilgisini öğrenmemek kadar, cezası büyük birşey yoktur. Halbuki insanlar, bu bilgiyi bilmiyorlar.”

“Hazreti Ali (kerremallahü vecheh), tövbeyi terk etmeyi, kalbin körlüğünden saydı. Onu, zanna tâbi olmak ve zikri unutmakla eş tuttu.”

“Her günahı yaptıktan sonra tövbe etmek de farzdır. Her günahın tövbesi kabûl olur. Şartlarına uygun yapılan tövbe muhakkak kabûl olur. Tövbenin kabûl edileceğinden şüphe etmemelidir. Tövbeyi şartlarına uygun yaptım mı, yapmadım mı diye şüphe etmelidir. Tövbe edilmeyen herhangi bir günahı, Allahü teâlâ intikam alabilir. Çünkü, Allahü teâlânın gazâbı, günahlar içinde saklıdır. Tövbenin şartları: O günahı terk etmek, yaptığına pişman olmak, o günahı bir daha işlememeğe azmetmektir. (Kul hakkı var ise, hakkı sahibine iade eder.) Tövbenin doğruluğunun alâmetlerinden ba’zısı şunlardır: İnce kalblilik ve Allahü teâlânın korkusundan, günahlarının çokluğundan dolayı ağlamaktır. Kul, günahını büyük gördüğü zaman, o günah, Allahü teâlânın nezdinde küçük olur. Kul günahını küçük görürse, o günah Allahü teâlânın katında büyük olur.”

Denilir ki: “Mü’min; günahını, başının üzerinde düşmek üzere olan bir dağ gibi görür. Münâfık ise; günahını, burnu üzerine konan ve hemen uçacak bir sinek gibi görür.”

Bilâl bin Sa’îd; “Günahın küçüklüğüne bakma. Fakat kime karşı âsî olduğuna bak” buyururdu.

Büyüklerden birisi dedi ki: “Bağışlanmıyacak olan günah; kulun, yaptığı günah için, keşke her yaptığım günah böyle olsa diyerek, o günahı hafif görmesidir.”

“Yeme-içmede dikkat edilecek bir takım husûslar vardır: Yenecek şeyin helâlinden olması lâzımdır. Niyetini düzeltmesi lâzımdır. Yemeği, sağlık ve sıhhat sahibi olup, Allahü teâlâyâ hakkıyla kulluk edebilme niyetiyle yemelidir. Yemekten önce elleri yıkamalıdır. Yemeğe başlarken, besmele çekmeli, sonunda “Elhamdülillah” demelidir. Sağ elle yemelidir. Tuzla başlayıp, tuzla bitirmelidir. Yemeği kötülememelidir. Mevcûda rızâ göstermelidir.”

Haberde; “Yemeği birlikte yiyiniz. Çünkü Allahü teâlâ onda sizin için bereket yapar. Lokmayı küçük alınız, iyice çiğnedikten sonra yutunuz. Yemek yiyenlerin yüzlerine bakmamalı. Yediklerine bakmamalı, onları araştırmamalıdır. Sol ayağı üzerine oturup, sağ ayağını dikmeli, yaslanarak, yatarak yememelidir. Ev sahibinden ve büyüklerden önce yemeğe başlamamalıdır. Hurma ile çekirdeği bir tabakta veya avucun içinde bir arada tutmamalı, çekirdeği ağızdan, elin sırtına koyup atmalıdır.” denilmiştir.

Tabiblerinden birisi der ki: “En güzel ilâç, isteği olduğu hâlde yemeği kesmektir.”

“Her amel niyete muhtaçtır. İnsan yemek yerken, su içerken ve başka işlerinde niyetini düzeltmeli, ibâdet ve tâata güç kazanmaya niyet etmelidir. Bundan başka, bir kimse arkadaşlarını ve dostlarını yemeğe da’vet ederken, niyeti onlara ikram, onlarla sevinmek ve cemâatin bereketinden istifâde etmek olmalıdır. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) “Cemâat berekettir” buyuruyorlar. Sonra bir kimse da’vet edildiği zaman, da’vete icabet (da’veti kabûl edip, gitmenin) sünnet olduğunu niyet etmesi gerekir. Böyle niyet ederse, da’vete icabetinden dolayı sevâb kazanır. (Mü’minin da’vetine gitmek sünnet olduğu hâlde, haram bulunan da’vete gitmemeli, haramdan, mekrûhtan sakınmak için sünneti terk etmelidir.) Aynı zamanda bunların hepsi güzel ahlâktır.

Peygamber efendimiz buyurur ki: “Kul, güzel ahlâkı sebebiyle, gecelerini ibâdetle, gündüzlerini oruçla geçiren kimsenin derecesine ulaşır.”

Yemeği yedikten sonra, yıkamadan veya bir beze silmeden önce parmakları yalamalıdır. Dökülen kırıntıları toplayıp yemelidir, isrâf etmekten çok sakınmalıdır.

Da’vet edilen şahsın, da’vet edenden muayyen bir şey istemesi, ben şunu istiyorum demesi, kanaatkar bir insanın yapacağı bir şey değildir. Ancak, da’vet eden onu iki yemekten birisini seçmekte serbest bırakırsa yine de da’vet edene en kolay ve hafif geleni tercih etmelidir. Sünnet-i seniyye de böyledir.”

“Tabîînin ekserisi (r.aleyhim), Allah için dost ve arkadaş olanların çok olmasını güzel görmüşlerdir. Çünkü böyle dostlar, rahatlık ve genişlik vaktinde insan için süs, darlık ve sıkıntı zamanında ise yardımcıdırlar. Böyle dostlar, insanı Allahü teâlânın beğendiği işlere teşvik ederler.

Resûlullah efendimizden (aleyhisselâm) bildirilen bir hadîs-i şerîfte: “Kim kendisine Allah için bir dost, bir arkadaş edinirse, Allahü teâlâ onu, Cennette hiçbir ameliyle ulaşamayacağı bir dereceye yükseltir.”

Ömer bin Hattâb’dan (radiyallahü anh) bildirilmiştir: “İslâmiyet geldikten sonra, bir mü’mine sâlih bir dosttan daha hayırlı bir şey verilmemiştir.”

Tabîînden birisi şöyle buyurdu: Mü’minlerden kardeşlerin, dostların çok olsun. Çünkü mü’min şefaate edecektir. Umulur ki, dost edildiğin mü’min kardeşinin şefaatine kavuşursun.”

Ebû İdrîs el-Havlânî, Muâz bin Cebel’e (radiyallahü anh) dedi ki, “Ben seni Allah için seviyorum. Muâz bin Cebel ona: “Müjdelerim, müjdelerim. Resûllullahtan (aleyhisselâm) duydum. Buyurdu ki: “İnsanlardan bir topluluk için, kıyâmet günü Arş’ın etrâfında kürsüler vardır. Onların ise, yüzleri dolunay gecesindeki ay gibidir. İnsanlar korku içindedirler. Fakat onlar korkmazlar. Onlar; Allahü teâlânın, kendilerine korku olmıyan velî kullarıdır. Onlar mahzûn olmazlar.” Peygamber efendimize (aleyhisselâm): “Onlar kimlerdir yâ Resûlallah?” diye soruldu. Cevâbında: “Allahü teâlâ için birbirini sevenler” buyurdu.

Haberde geldi ki: Bir kimse Allah, için, bir müslüman kardeşini, ona olan sevgisinden, ona kavuşma arzusundan dolayı ziyâret ederse, peşinden bir melek seslenerek “Sen iyi bir kimsesin. Cennet senin için güzeldir” der.

Hasen-i Basrî hazretleri buyurur ki: “Kim Allah için edindiği bir kardeşini uğurlarsa, Allahü teâlâ kıyâmet günü Arş’ın altından meleklerini gönderir, onu Cennete kadar uğurlarlar.”

Atâ bin Ebî Rebâh (radiyallahü anh) dedi ki: “Üç gün geçince kardeşlerinizi arayınız. Eğer onlar hasta ise, onları ziyâret ediniz. Eğer meşgûl iseler, onlara yardım ediniz. Eğer unutmuşlar ise, onlara hatırlatınız.”

Fudayl bin İyâd ve başkaları (r.aleyhim) şöyle dediler: “Bir müslümanın, diğer müslüman kardeşinin yüzüne, (Allahü teâlânın rızası için) sevgi ve merhametle bakması ibâdettir. Fakat Allah için sevmenin, bir takım şartları vardır. Bu şartlardan ba’zıları: Allah için birbirini sevenler beraber olduklarında, birbirlerine merhametli ve şefkatli olurlar, birbirinden uzakta olup, buluştukları vakit, birbirlerine nasîhat ederler. Birbirlerini gıybet etmezler. Birbirlerine verdikleri sözleri yerine getirirler. Birbirlerine eziyet etmezler. Birbirlerine yabancı gibi durmazlar. Birbirleriyle karşılaştıklarında, sevinirler ve kendilerinde rahatlık hissederler. Yine Fudayl bin İyâd buyurdu ki: “Birbirlerini dost ve kardeş edinmiş kimseler, birbirini gıybet ederlerse, aralarındaki dostluk ve kardeşlik kalkar ve yok olur.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm): “Kim haram mal kazanır ve onu tasadduk ederse, bu tasadduk kabûl edilmez.” buyurdu. Meşhûr haberlerde, Hazreti Ali ve başkalarından (r.anhüm) şöyle bildirilir “Dünyânın helâli hakkında hesap vardır. Haramı için ise ceza.”

Yûsuf bin Esbât ve Süfyân-ı Sevrî hazretleri; “Helâl rızık aramak ve bulmak için alçalma, zillate düşme durumunda olan kimseyi, Allahü teâlâ, âhirette yüksek makam ve mertebelere kavuşan siddîklarla beraber haşredecektir (toplayacaktır).”

Büyük âlimler buyurdular ki; “Helâl kazanç elde etme husûsunda utanan ve çekinen kimse, felaha kavuşamaz. Âhirette Cehennem azâbından kurtulup, Cennete kavuşamaz.”

Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen, “Ey Resûller! Helâl şeylerden yiyiniz ve sâlih amel işleyiniz. Çünkü ben ne

yaparsanız hep bilirim” buyuruyor. (Mü’minûn-51) Helâlinden yemek, sâlih amelden önce emredildi. Ba’zı âlimler (radiyallahü anh), “Amellerin zekâtı (temizliği), helâl yemektir. Yiyecekler ve içecekler helâlinden olursa, o ameller de daha temiz olur ve daha fayda verir” buyurmuşlardır.

Allahü teâlânın evliyâ kullarından birisi şöyle buyurur. “Helâl, başlangıcında günah işlenmeyen, sonunda Allahü teâlânın unutulmadığı, kullanırken veya yenirken Allahü teâlânın hatırlandığı, onu yedikten ve kullandıktan sonra da şükredilen şeydir.”

Büyüklerden biri der ki: “İnsanlara karşı yapmacık hareketlerde bulunup, dâima etrâfına karşı süslenme gayreti içerisinde bulunan kişi, haram yemekten kurtulamaz. Çünkü o, amelinde (işinde) Allahü teâlâyâ karşı samimî değildir.”

Denilir ki; “İnsanlara nasîhatta bulunan kimselerde şu üç şeyi arayınız: Birincisi, i’tikâdının düzgün oluşunu. Eğer, bid’at ve dalâlet sahiplerinin i’tikâdında ise, onlara yaklaşma. Çünkü o hak üzere konuşmaz, ikincisi; eğer haramdan yiyorsa, onun konuşması nefsendendir. Üçüncüsü; eğer sağlam bir akla sahip değilse, hatâsı ve yanlışı, doğrusundan fazla olur. Artık bu gibi husûslara dikkat etmek, unutulmuş. Fakat kim bunlara önem verirse, faydasını görür.”

Sehl (radiyallahü anh): “Kişi helâl yiyip, vera’ sahibi olmadıkça, kâmil bir îmâna sahip olamaz” buyurdu.

Büyük zâtlardan birisi buyurdu ki: “Şu üç şey pek kıymetlidir Sünnet-i seniyye ile amel etmek, helâl para ve cemâatle kılınan namaz.”

Yûsuf bin Esbât, Şuayb bin Harb’e: “Helâlinden kazanmak, farzdır” buyurdu.

Sehl hazretleri yine: “Helâlinden yemeyen kimsenin kalbinden, ma’nen yükselmesine engel olan perdeler kalkmaz. Namazda, oruçta gevşek olur. Bu durumdan, ancak Allahü teâlânın yardımıyla kurtulur” buyurmuşlardır.

Hazreti Ömer çarşıda ticâretle uğraşanlara: “Harama düşmeyecek kadar bilgi sahibi olmıyan, bizim çarşımızda ticâret yapmasın. Yoksa faiz yer” buyurdular.

Ba’zı âlimler “Alış-veriş ilmini öğren, sonra çarşıya gir, alış-veriş yap” buyurmuşlar, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) “İlim öğrenmek her müslümana farzdır” hadîs-i şeriflerini; (Helâl, haram, alış-veriş bilgilerini öğrenmek, farzdır) şeklinde açıklamışlardır. Bir kimse, çarşıya girmek istediği zaman; onun, çarşı ile alâkalı, Allahü teâlânın emir ve yasaklarını öğrenmesi gerekir.

Haberde şöyle bildirilmiştir: “Ailesine helâlinden yedirmek için çalışıp, çabalayan kimse, Allah yolunda savaşılan mücâhid gibidir.”

“Dünyâyı, helâlinden temiz olarak isteyen kimse, şehîdler derecesinde olur.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), birisinin yanına teşrîf buyurdular. O kimse, ölüm hâli üzere bulunuyordu. Resûlullah (aleyhisselâm) ona: “Kendini nasıl buluyorsun?” buyurdu. O da: “Günahlarımdan korkuyorum. Fakat Rabbimin rahmetinden de ümidim var” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm):

“Kalbinde böyle korku ve ümid bulunan kimseye, Allahü teâlâ umduğunu ihsân buyurup, korktuğundan emîn kılar.” buyurdu.

Yahyâ bin Eksem, vefâtından sonra rü’yâda görüldü. Ona: “Allahü teâlâ sana ne muâmelede bulundu?” diye soruldu. O dedi ki: “Bana, ey Yahyâ! Sen şunu, şunu yaptın, değil mi? diye sordular. Bu sırada beni büyük bir korku kapladı. Bu korkumun nasıl olduğunu ancak Allahü teâlâ bilir. Sonra, “Yâ Rabbî! Bana, senden böyle bahsedilmemişti?” dedim. Bunun üzerine Allahü teâlâ: “Benden nasıl bahsedilmiştir diye buyurdu. Ben de, “Yâ Rabbî! Bana, Abdürrezzâk’ın, ona Ma’mer’in, ona Zührî’nin, ona Enes bin Mâlik’in, Enes bin Mâlik’in de senin Peygamberin ve Habîbinden bildirdiği hadîs-i şerifte, “Kulum beni zannettiği gibi bulur. Öyleyse, dilediği şekilde zanda bulunsun” buyuruldu. Ben, senin bana azâb etmiyeceğini zannediyordum” dedim. Bu cevâbım üzerine Allahü teâlâ: “Habîbim Muhammed (aleyhisselâm), Enes bin Mâlik, Zührî, Ma’mer, Abdürrezzâk ve sen doğru söylediniz” buyurdu. Sonra bana güzel elbiseler giydirildi, önümde vildanlar Cennete kadar yürüdüler. Bu esnada çok sevinçli idim.”

Dahhâk (radiyallahü anh) şöyle rivâyet etti: “Kul, kıyâmet günü Rabbine yaklaşır. Allahü teâlâ: “Ey kulum! Amelini sayıp söyler misin?” buyurur. Kul, “Yâ Rabbî! Senin huzûrunda ben

amelimi nasıl sayabilirim. Sen herşeyi daha iyi bilensin” der. Bunun üzerine Allahü teâlâ, onun bütün günahlarını tek tek söyler. Kul bunların hepsini tasdik eder. Allahü teâlâ: “Dünyâda iken bu günahlarını örtmüştüm, şimdi de, îmân etmenin, Peygamberlerimi tasdik etmenin hürmetine bu günahlarını af ediyorum” buyurur.”

Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) şöyle bildirilmiştir: “Cehenneme girip sonra oradan çıkan birisi, Allahü teâlânın huzûrunda durdurulur. Allahü teâlâ ona “Yerini nasıl buldun?” buyurur. O şahıs: “Yâ Rabbî! Orası çok kötü bir yerdir” der. Bunun üzerine Allahü teâlâ: “Onu (tekrar eski yerine) çeviriniz” buyurur. Eski yerine giderken, bir ara geriye dönüp, bakar. Allahü teâlâ niçin döndüğünü, suâl eder. O da “Yâ Rabbî! Cehennemden çıkardıktan sonra, belki oraya beni bir daha atmazsın ümidiyle öyle geriye dönmüştüm” der. Bu söz üzerine Allahü teâlâ: “Onu Cennete götürünüz” buyurur. Onun bu şekilde ufacık bir ümid gösterip, Allahü teâlânın rahmetinden ümidini kesmemesi, Cennete girmesine vesîle olur.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Allahü teâlâdan dilekte bulunduğunuz zaman, rağbetinizi, isteğinizi büyük yapınız. Allahü teâlâdan Firdevs Cennetini isteyiniz. Çünkü Allahü teâlâyâ hiçbir şey büyük ve fazla gelmez.”

Şöyle bildirilmiştir: İbâdet bakımından birbirine eşit iki kişi vardı. Cennete girdikleri zaman, ikisinden birisi diğer arkadaşının ulaşamadığı yüksek derecelere kavuştu. Bu derecelere ulaşamıyan: “Yâ Rabbî! Bu, dünyâda iken sana benden fazla ibâdet etmemişti. Şimdi ise, onu illiyyine yükselttin” der. Allahü teâlâ da ona: “O, dünyâda iken benden, yüksek derecelere kavuşmayı istiyordun. Sen ise, sâdece Cehennemden kurtulmayı diliyordun. Ben herkese istediği yeri verdim?” buyurur.

Sehl (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Bir kimse helâl lokma yemezse, kalbi karanlık, ibâdetlerinde gevşek ve ihmalkâr olur. Kim kalbinde Allah korkusunu görmek isterse, helâl lokma yesin, Sünnet-i seniyyeye göre amel etsin. İnsanların, Allahü teâlânın katında yüksek mertebelere kavuşamamalarının sebeblerinden ikisi; haram yemek ve başkalarına eziyet ve sıkıntı vermektir.”

Denilir ki, “Kulun helâlden ağzına almış olduğu ilk lokma ile, geçmiş bütün günahları bağışlanır.”

Haberde şöyle gelmiştir “Doğru olan tüccâr, kıyâmet gününde, şehîdler ve siddiklarla beraber olur.”

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), sabahın erken vaktinde Eshâb-ı kiram ile beraber oturuyorlardı. Bu sırada, güçlü-kuvvetli bir genç gördüler. Çalışmak için erkenden gelmişti. Eshâb-ı kiram (r.anhüm), yazık bu gence, keşke bu gençliğini, gücünü ve kuvvetini Allah yolunda harcasaydı dediler. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), “Böyle söylemeyiniz. O başkasından dilenmemek, insanlara muhtaç olmamak için çalışıyorsa Allah yolundadır. Eğer bu genç, zayıf ve güçsüz olan ana-babası veya gücü yetmiyecek durumda olan zürriyetini (çocuk çocuğunu) başkalarına muhtaç etmemek için bile çalışsa, o yine Allah yolundadır. Eğer o, mal ve servet çokluğu ile övünmek için çalışırsa, o zaman şeytanın yolundadır” buyurmuşlardır.

İbn-i Mes’ûd (radiyallahü anh) : “Ben boş olup, ne âhiret ve ne de dünyâ işiyle uğraşmıyan kimseyi sevmem” buyurmuşlardır.

İbrâhîm Nehaî’ye (radiyallahü anh) : Doğru tüccâr mı, yoksa sâdece kendisini ibâdete vermiş, başka bir şeyle uğraşmıyan kimse mi sana daha sevgilidir? diye sordular. O da, “Doğru tüccârı daha çok severim. Çünkü o, cihad içerisinde bulunmaktadır. Şeytan onun, ölçü, tartı ve alış-verişinde, hile yapmasını istiyor. Fakat bu doğru tüccâr, şeytanın bu isteğini yapmıyor. Bu husûsta onunla mücâdele ediyor” buyurdu.

Ömer bin Hattâb (radiyallahü anh) buyurdular ki: “Hiçbir yer bana, içerisinde ailemin geçimini temin ettiğim yerden daha sevimli değildir.”

Ebû Kilâbe, Eyyûb-i Sahtiyânî’ye şöyle buyurmuştur: “Çarşıya pazara git, alışveriş yap. Çünkü, insanlara muhtaç olmamak, afiyetin iyi hâllerindendir.”

İslâm âlimleri buyurmuştur ki: “Ticâret yap. Alış-veriş yap. Allahü teâlâ sana bereket ihsân eder.”

Muâz bin Cebel (radiyallahü anh) vasiyyetinde şöyle buyurdu: “İnsanın dünyâsını unutmaması gerekir. Dünyâdan da nasîbini alması lâzımdır. Fakat insan, âhirete âit payına ve nasîbine daha muhtaçtır. Öyleyse insanın, âhiret ile alâkalı işlerine öncelik vermesi gerekir.” (Çünkü âhiret âlemi sonsuz, dünyâ ise bir göz açıp kapayacak kadar çok çabuk geçicidir.

Bir anlık dünyâ lezzeti, zevk-u sefâsı için, ebedi, sonu olmayan lezzetler feda edilip, elden kaçırılır mı?)

Âriflerden birisi şöyle buyurur: “İnsanlar üç kısımdır: Birincisi, âhiret işlerinden, dünyâ ile uğraşmaya fırsat bulamıyanlar. Bunlar âhireti kazanan kimselerdir. İkincisi, dünyâ ile meşgûl olurlar. Yalnız, bununla âhiretini kazanmayı isterler. Bunlar da, âhirette kurtuluşa erenlerdendir. Üçüncü kısım kimseler ise, dünyâ zevk ve eğlencesine dalıp, âhireti unutanlardır ki, bunlar âhirette zarara uğrayıp, helak olacak olanlardır.”

Lokman Hakim şöyle nasîhatta bulundu: “Dünyâdan yetecek kadar nasîbini al. Yoksa, insanlara muhtaç olur, ellerine bakarsın.”

Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “(Ey Resûlüm, tarafımdan kavmine) de ki: “Ey (günah işlemekle) nefslerine karşı haddi aşmış kullarım! Allah’ın rahmetinden (sizi, bağışlamasından) ümidi kesmeyiniz. Çünkü Allah (şirk ve küfürden başka, dilediği kimselerden) bütün günahları mağfiret buyurur. Şüphesiz ki O, Gafûr’dur (çok bağışlayıcıdır), Rahîmdir (çok merhametlidir)” buyuruyor. (Zümer-53.)

Süfyân-ı Sevrî (radiyallahü anh), “Âhirette hesabımın ana-babama bırakılmasını istemem. Çünkü ben şunu kesin olarak biliyorum ki, Allahü teâlâ bana, onlardan daha merhametlidir” buyurdu.

Resûlullah efendimizden şöyle rivâyet edilmiştir: “Benim hayatta olmam da, ölümüm de sizin için hayırlıdır. Hayatta olmama gelince; size uyacağınız, takip edeceğiniz yolları gösteririm. Vefâtıma gelince; sizin amelleriniz bana arz olunur, iyi amellerinizi görünce, Allahü teâlâyâ hamd ederim. Günahlarınızı görünce, Allahü teâlâdan, sizin af ve mağfiretinizi dilerim.”

Yine rivâyet edildiğine göre: “Kul tövbe ettiği zaman; Allahü teâlâ, meleklerle ve günahları işlediği yerlere o kulun günahlarını unutturur. Günahlarını da iyiliğe çevirir. Bu kıyâmete kadar böyle olur. O günahlara kıyâmette şahit olacak bir şey bulunmaz.”

Denilir ki, “Kul günah işlediği zaman, âmir durumunda olan sağ taraftaki melek, günahları yazan sol taraftaki meleğe, bu günahı altı saat yazmamasını (beklemesini) emreder. Eğer o kul, bu zaman zarfında tövbe ve istiğfar ederse, sol taraftaki

melek, o kul için, o günahı yazmaz. Eğer tövbe ve istiğfar etmezse, o günahı ona yazar.”

Enes bin Mâlik’in (radiyallahü anh) rivâyet ettiği uzun bir hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki: “Kul, günah işlediği zaman o günah ona yazılır.” Bir A’râbî, “Yâ Resûlallah! Eğer o kul tövbe ederse?” diye sorunca, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) “O günah yok edilir” buyurdu. A’râbî, “Eğer o günaha tekrar dönerse?” diye sordu. Peygamber efendimiz “Ona günah yazılır” buyurdular. A’râbî tekrar “Yâ, tövbe ederse?” diye sordu. Resûlullah (aleyhisselâm) “O zaman, o günah onun sahîfesinden silinir” buyurdu. A’râbî “Yâ Resûlallah! Günahın böyle tövbe ile yok edilmesi ne zamana kadar devam eder?” diye sordu. Resûlullah efendimiz: “Kul, Allahü teâlâdan af ve mağfiret diledikçe, Allahü teâlâ, onun günahını yok eder. Günahın yok edilmesi, kulun usanıp istiğfarı bırakmasına kadar devam eder. Kul, iyilik yapmaya karar verince, sağ taraftaki melek, o kul, o iyiliği yapmadan önce ona bir iyilik yazar. İyiliği yapınca, on iyilik yazar. Sonra Allahü teâlâ onu yediyüz katına kadar çıkarır. Kul bir kötülük yapmaya karar verince, o kötülük ona yazılmaz. Eğer o kötülüğü yaparsa, ona bir günah yazılır. Bu kötülüğün de arkasında Allahü teâlânın affı vardır.”

Peygamber efendimiz buyurdular ki: “Sizden biriniz, Allahü teâlâ hakkında zannı güzel olarak ölsün. Çünkü Allahü teâlâ: Kulum beni zannettiği gibi bulur, buyurmuştur.”

Hasen-i Basrî (radiyallahü anh) buyurdu ki: “İnsanlar, Rablerine olan zanlarına göre amel yaparlar. Mü’minin Rabbi hakkında zannı da güzel, ameli de güzeldir. Kâfir ve münâfıkın ise, Allahü teâlâ hakkındaki zanları kötüdür. Fakat insanların ekserisi bunu bilmezler.”

Süfyân-ı Sevrî (radiyallahü anh) bir gün ağlarken görüldü. Kendisine, niçin ağlıyorsun? Allahü teâlânın affı ve merhameti var, dediler. Bunun üzerine Süfyân-ı Sevrî hazretleri: “Günahlarıma ağlamıyorum. Acaba son nefeste imânımı kurtarabilir miyim diye, o korkudan ağlıyorum” buyurdu. (İnsanoğlu şu iki durum arasında olmalıdır: Allahü teâlânın rahmetinden ümit kesmemeli. Fakat, Allahü teâlâ çok merhametlidir deyip de günah işlememelidir. Çünkü, Allahü teâlânın gazâbı günahlarda gizlidir. Onun için, hiçbir günahı küçük görmemelidir. Dâima Allahü teâlâdan korkmalıdır.)

Birisi, büyük zâtlardan birine dedi ki: “İnsanlara o kadar nasihatle bulunuyorum, anlatıyorum, fakat hiçbir değişiklik

olmuyor” O zât da, “Kalbinde Allah korkusu olmıyan bir kimseye, nasîhat nasıl fâide verir?” cevâbını verdi. Nitekim Kur’ân-ı kerîmde A’lâ sûresi 10. âyet-i kerîmesinde meâlen: “Muhakkak ki, Allahü teâlâdan korkan nasîhat alacaktır” buyurulmaktadır.

Büyük günah işliyenlerin amelleri boşa gider. Sahiplerini de felâkete götürür. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “Eğer siz yasak edildiğiniz günahların büyüklerinden sakınırsanız, sizin diğer günahlarınızı örteriz ve sizi iyi bir gidişata sokarız.” buyuruyor. (Nisâ-31) Âyet-i kerîmede, küçük günahlara keffâret için, kulu helake götüren büyük günahlardan kaçınmak şart koşuldu. Peygamber efendimiz de: “Beş vakit namaz ve iki Cum’a arasında büyük günahlardan sakınan kimselerin, küçük günahları örtülür.”buyurdu. Âlimler, büyük günahların sayısı hakkında çeşitli olarak bildirmişlerdir, İbn-i Abbâs hazretleri büyük günahların yetmişe kadar ulaştığını buyurduktan başka, Allahü teâlânın yasak ettiği herşey büyük günahdır demiştir. Yine o ve daha başka âlimler, Cehenneme atılmak ile tehdit edilen herşey büyük günahdır, demişlerdir.

Âlimlerin (r.aleyhim) bildirdikleri büyük günahlardan bir kısmı şunlardır: Allahü teâlâyâ şirk (ortak) koşmak. Günah işlemekte ısrar etmek. Allahü teâlânın rahmetinden ümit kesmek. Allahü teâlânın mekrinden emîn olmak. Yalan yere şahitlik etmek. Yalan yere yemîn etmek. İffetli bir müslümana iftira etmek. İçki içmek. Zulüm ile yetimin malını yemek. Faiz yemek. Zinâ etmek. Lût kavminin yaptığı kötü işi yapmak. Adam öldürmek. Hırsızlık yapmak. Ana-babaya karşı gelmek.

Übâde bin Sâmit, Ebû Sa’îd el-Hudrî ve daha başka Sahâbe-i kiram; (r.anhüm) Siz, ba’zı şeyleri kıldan daha ince ve önemsiz görüyorsunuz. Halbuki biz, onları büyük günahlardan sayardık” buyurmuşlardır.

Rivâyet edilir ki; kul kıyâmet günü amellerinden hesaba çekilir. Bütün amelleri boşa gider. Neticede Cehenneme girmesi, lâzım olur. Fakat bu sırada, ba’zı güzel ameller ortaya çıkar. O kul, buna hayret eder. “Yâ Rabbî! Ben dünyâda iken böyle ameller yapmamıştım” der. Bunun üzerine ona: “Bu iyi ameller, dünyâda iken seni gıybet eden, sana eziyet eden, sana zulüm edenlerin amelleridir. Onların iyiliklerini sana verdim” buyurulur. Bu bakımdan küçük de olsa iyi amelleri hafif görmemek lâzımdır.

Sehl’e (radiyallahü anh); “Cehâletten daha büyük ma’siyet (günah) nedir?” diye soruldu. O, “Bir kimsenin câhil olduğu hâlde, câhil olduğunu bilmemesidir. O kimse, cahilliği sebebiyle âlim olduğunu zanneder. İlim öğrenmez. Bunu ihmâl eder. Bilmediği mevzûlarda fetvâ verir. Bunu ilim zanneder.”

“Allahü teâlânın beğenmediği ve yasak ettiği bir işten sakınmak, Allahü teâlânın beğendiği yetmiş şeyi yapmaktan daha hayırlıdır.”

“Câhil kimse, fazîletli işlere önem verir de, küçük bir günahdan sakınmaz. Halbuki günahlar, küçük bile olsa, insanı Allahü teâlâdan uzaklaştırır.”

Büyük zâtlardan birisi buyurdu ki: “Ben yemek içmek ve uyku gibi bütün işlerime niyetimi düzelterek başlarım. (Meselâ, yemek yerken, ibâdet ve tâata güç ve kuvvet kazanabilmek için yer, uykuyu, dinlenip kuvvet bularak, daha iyi ibâdet ve tâat edebilmek için uyurum.) Birçok iyi amellerin terk edilmesi niyetin zaif olmasındandır. Onun için niyeti iyi yapmak lâzımdır.”

Enes’den (radiyallahü anh) bildirilen bir hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) şöyle buyurmaktadır. “Size bir kavmi (topluluğu) haber vereyim mi? Onlar Peygamberler (a.s) ve şehîdlerden değildirlir. Fakat, Peygamberler ve şehîdler de onlara gıpta ederler. Onların, Allahü teâlâ tarafından ihsân edilmiş, nûrdan minberler üzerinde yerleri vardır”Eshâb-ı kiram: “Onlar kimlerdi?” diye sordular. Resûlullah (aleyhisselâm), “(Onlar) Kulları, Allahü teâlâyâ, Allahü teâlâyâ da kullarını sevdireler.

Yeryüzünde (Allahü teâlânın)kullarına nasîhatta bulunurlar.” Biz, “Evet bunlar, nasîhatleriyle Allahü teâlâyı sevdireler. Fakat, kulları Allahü teâlâyâ nasıl sevdireler?” diye sorduk. Resûlullah (aleyhisselâm),“Onlar, kullara Allahü teâlânın sevdiği şeyleri emrederler, haram kıldıklarından da nehyederler. Kullar, böyle kimselere itaat ederlerse, Allahü teâlâ da onları sever”buyurdu.

Muâz bin Cebel’den gelen meşhûr haberlerde şöyle bildirilmektedir: “Kim Lâ ilahe illallah derse, Cennete girer. Kimin son sözü Lâ ilahe illallah olursa, ona Cehennem ateşi dokunmaz. Kim, Allahü teâlâyâ, O’na bir şeyi ortak koşmadan kavuşursa, Cehennem ateşi ona haram olur.”

Bir hadîs-i şeriflerinde, Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz şöyle buyururlar: “Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.”

Resûlullah (aleyhisselâm) Eshâb-ı kirama, “Eğer siz benim bildiğimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız” buyurunca, Cebrâil (aleyhisselâm) inip “Allahü teâlâ buyuruyor ki: “Kullarımı ümitsizliğe düşürme.” Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm), Eshâb-ı kiramı (aleyhimürrıdvân) ümitlendirici ve onları şevklendirici sözler buyurdu.

Hums emîri Umeyr bin Sa'd, Ömer'in (radiyallahü anh) huzûruna girince, Hazreti Ömer ona: “Yâ Umeyr! Dünyalık olarak yanında ne var?” diye sordu. O şu cevabı verdi: “Yanımda bir asam var. Ona yaslanıyorum, zarar veren bir yılana rastlarsam, onunla onu öldürüyorum. Sonra deriden bir torbam var, onda yiyeceklerimi taşıyorum. Bir tabağım var, onda yemeğimi yiyorum. Bir de abdest ve içecek suyum taşıdığım bir kab var. Bunlardan başka dünyalık bir şeyim yok” dedi.

Bu sözleri dinleyen Hazreti Ömer, “Doğru konuştun, Allahü teâlâ sana merhamet eylesin” dedi.

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Her kötülüğün başı, dünyâ sevgisidir.” ve “Ne mutlu kendi ayıbı ile meşgûl olup, kendisini başkasının ayıplarıyla uğraşmaktan alıkoyan kimseye. Ne mutlu, günah yollardan olmaksızın kazandığı malları infâk eden kimseye. Ne mutlu huyu güzel, içi iyi ve güzel olan, kötülüğü insanlara dokunmayan kimseye. Ne mutlu, ilmiyle amel eden, malın fazlasını infâk eden (Allah yolunda harcayan), sözün fazlasını tutan, Sünnet-i seniyyeye uygun hareket edip, bid'ate dalmıyan kimseye.” Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurdular: “Kişinin mâlâyâ'nîyi terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindendir.” Bu hadîs-i şerîf için, ilmin yarısıdır denilmiştir. Mâlâyâ'nî, farz olarak emredilmeyen, fazîletli olması sebebiyle kendisine teşvik edilmeyen, yapılmasında sevâb, terk edilmesinde günah olmayan, fakat kendisine ihtiyâç duyulmıyan şeydir.

Selef-i sâlihîn, günün evvelini âhîret işlerine, sonunu ise dünyâ işlerine ayırırlardı. Hazreti Ömer de (radiyallahü anh) tüccârlara bu şekilde yapmalarını emretmiştir.

Çarşıda iş yapan kimseyi, onun dünyâ işi, âhîret işinden alıkoymaması, dünyâ ticâreti de, âhîret ticâretinden alıkoymaması gerekir.

Bid'at sahibine veya günah ve kötü işler yapan kimseye yardımcı olan kimse, bid'at sahibinin ve günah işliyenin günahına ve bid'atine ortaktır.

İbn-i Abbâs'ın bildirdiği bir hadîs-i şerîfte Resûlullah (aleyhisselâm) şöyle buyurmaktadır: “Dünyâ, kıyâmet günû perişan, çirkin ve yaşlı bir kadın sûretinde getirilir. Mahlûkâta yaklaşır. Oradakilere, siz bunu tanıyor musunuz, denir. Onlar: Onu tanımaktan Allahü teâlâyâ sığınırız, derler. Bunun üzerine onlara: Bu, kendisiyle birbirinize karşı övündüğünüz, onun yüzünden akraba ile alakayı kestiğiniz, birbirinizi hased ettiğiniz, birbirinize buğz, kin tuttuğunuz, gaflete daldığınız dünyâdır, denir. Sonra dünyâ Cehenneme atılır. Dünyâ: Yâ Rabbî! Nerede bana tâbi olanlar, nerede benim taraftarlarım diye bağıırır. Bunun üzerine Allahü teâlâ, ona tâbi olup, peşinden gidenleri de ona katınız, (Cehenneme, onun yanına atınız) buyurur.”

Selâm bin Ebî Mutî' dedi ki: “Zühd üç şekilde olur: Birincisi, işinde ve sözünde ihlâs sahibi olmak, Allah için bir işi yapmak, Allah için konuşmak, riya, menfaat duygusu karıştırmamak. İkincisi, iyi olmayanı terk etmek, sâlih ve iyi olanı yapmak. Üçüncüsü, helâl olanın da, lâzım olan miktarını kullanıp, fazlasını terk etmek. Haberde geldi ki: “Kur'ân-ı kerîmi en güzel okuyan, okurken Allahü teâlâdan korktuğunu gördüğün kimsedir.”

Denilmiştir ki; “Kur'ân-ı kerîmi okuduğunuz zaman, ağlayınız. Eğer ağlıyamıyorsanız, ağlamaya çalışınız.”

Kur'ân-ı kerîm hüznü olarak nâzil olmuştur (inmiştir). Onun için, Kur'ân-ı kerîmi okurken hüznü olmaya çalışınız. Ya'nî, Kur'ân-ı kerîmde î mân etmiyenlerin, î mân edip de günah işleyenler, kötülük yapanlar için çeşitli tehditler ve karşılaşılabilecek cezalar da bildirilmektedir. Bu tehdit ve cezalar, insanı ağlatacak derecede pek şiddetlidir.

Kur'ân-ı kerîmi okuyan sâlih bir kimse, Allahü teâlânın sevdiği ve seçtiği kullar için hazırladığı yüksek makamları, Allahü teâlânın ni'met ve ihsânlarından, iyi hâllerinden bahseden âyet-i kerîmeleri okurken bu güzel hâllerin sâdece kendisi için değil de, bütün mü'minler için olduğunu düşünür. Azâb

âyetlerini okurken, bu azapların kendisi için hazırlandığını, sanki azapla korkutulan kişinin kendisi olduğunu kabûl eder. Böyle bir azâba düşmekten endişe duyar, bu korkuyu kalbinde hisseder.

Âlimlerden birisi şöyle buyurdu: “Kur’ân-ı kerîm okuyordum. Bir tad alamıyordum. Fakat Kur’ân-ı kerîmi, Resûlullahın (aleyhisselâm) Eshâbına (aleyhimürrıdvan) okurken dinliyormuş gibi okumaya başlayınca, tad almaya başladım. Sonra Kur’ân-ı kerîmi Cebrâil’in (aleyhisselâm) Resûlullahı vahyini dinliyormuş gibi okumaya başladım. Bundan da daha başka bir tad aldım.”

Yine âlimlerden birisi şöyle buyurdu: “Her âyet-i kerîme için (anlıyabildiğim) altmış bin ma’nâ vardır. Geri kalan ma’nâ ise çok daha fazladır.”

Hazreti Ali buyurdu ki: “Eğer isteseydim, Fâtîha-i şerîfenin, yetmiş katır yükü tefsîrini yapabilirdim.”

Ebû Süleymân Dârânî’nin (radiyallahü anh): “Ben bir âyet-i kerîmeyi okurum, dört gece üzerinde dururum. Üzerinde iyice tefekkür etmeden (derin ma’nâları ve murâd-ı ilâhi üzerinde iyice düşünmeden), diğer âyete geçmem” buyurduğu bildirilmiştir.

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Tövbe edeni Allahü teâlâ sever. Tövbe eden, günahı olmıyan kimse gibidir.”

Ebû Süleymân Daranî (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Akıllı kimse için, kalan ömründe, daha önce Allahü teâlâyâ karşı yaptığı isyanlara, kaçırmış olduğu ibadet ve tâatlara, ağlarsa bu ona lâyıktır. Fakat, kalan ömrünü de günahlar içinde geçiren kimseye ise, ağlamak daha çok lâyıktır.”

Muâz bin Cebel (radiyallahü anh) bir nasîhatında, “Kötülük yaptı isen, peşinden iyilik yap ki, o iyilik, yaptığın kötülüğü yok etsin” buyurmuştur.

Allahü teâlâ da Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “Onlar ki, Rablerinin rızâsını kazanmak için sabrederler. Namazı gereği üzere kılarlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve aşikâr harcarlar, kötülüğü de iyilikle giderirler. İşte bunlar (adı geçenler var ya), âhiret se’âdeti onlar içindir” buyuruyor. (Ra’d-22)

Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “Sizden birinize ölüm (alâmetleri) gelip de “Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de, sadaka versem ve sâlihlerden olsam” demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) **harcayın**” buyurmaktadır. (Münâfıkûn-10).

“Çok defa rûh gargara hâline gelmeden önce (Âlem-i melekûtî) o kula gösterilir. Melekleri, âlemlerinde durdukları hâl üzere görür. Kul, melek-ül-mevti (ölüm meleğini) Azrail’i (aleyhisselâm) görüp, ona “Ey Azrail! (aleyhisselâm) “Bana bir gün daha mühlet versen de, bu zaman zarfında Allahü teâlâyâ ibâdet etsem, sâlih ameller işlesem, günahlarımdan vaz geçsem” der. Bunun üzerine, Azrail (aleyhisselâm) “Günlerini bitirip, tükettin. Dünyâda kalacak bir günün yok” der. O kişi yine “Öyleyse, iki saatlik bir zaman müsâade et” der. Azrail (aleyhisselâm), “Dünyâda kalacak bütün saatlerini tükettin. Bir saatin bile kalmadı” der. Nihâyet rûh, hulkuma (boğaza) gelir. Bundan sonra tövbe kapısı kapanır. Ameller sona erer. Göz bir noktaya bakar. Son nefesini de verip rûh çıkar. Ya tevhîd üzere (müslüman olarak) rûhunu teslim eder, ki buna hüsn-i hatime (güzel ve hayırlı akıbet) denir. Yahut da, şekavet üzere can verir. Bu durumda, îmân üzere değil de, îmân edilecek husûslarda şek ve şüphe ederek rûhunu teslim eder. Buna ise, sû-i hatime (kötü son) denir. Kul, tövbe etmeye elinde fırsat varken, bunu ganîmet bilmelidir. Yoksa bu fırsatı bir daha bulamaz. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde meâlen: “O kimseler ki, kötü işlerde ısrar ederken onlardan birine ölüm gelip hayattan ümidini kesince “Ben şimdi tövbe ettim” der, o kimseler için tövbe yok. (tövbeleri makbûl değildir.) Kâfir oldukları hâlde ölenlere de tövbe yok. İşte biz onlar için âhirette acıklı bir azâb hazırlamışızdır” (Nisa-18)

Rûh çekilip, son bağı kopacağı zaman, kendisine birçok fitneler arız olur. Bu öyle fitnelerdir ki, şeytan yardımcılarını, özellikle, ölüm halindeki kimseye musallat edip onun üzerine toplar. Onları kendisine vekîl eder. Bunun üzerine şeytanın yardımcıları, o kimsenin yanına gelirler. O kimsenin babası, anası, kardeşi, kız kardeşi ve sevdiği kimselerden olup da, daha önce vefât etmiş kimselerin sûretinde görünürler. Ona derler ki: “Ey filan! Sen ölüyorsun. Biz bu hâlde seni geçip gittik. Sen yahudi dîni üzere öl. Çünkü yahudi dîni Allahü teâlânın katında makbûl bir dindir” derler. Eğer bu kimse, onların bu sözlerine aldanmaz, onları dinlemez de, onlar bu kimsenin yanından giderlerse, başkaları gelir. Bunlar da, şöyle derler: “Sen Nasrânî (hristiyan) olarak öl. Çünkü hristiyanlık mesîh İsa’nın (aleyhisselâm) dînidir.” Böylece her milletin

dinlerini ona söylerler. Bu sırada, Allahü teâlânın şaşırp sapmasını murâd ettiği kimse şaşar. İşte, “Ey bizim Rabbimiz! Bize ölümden önce hidâyet ettiğin gibi, ölüm zamanında da kalblerimizi şaşırtma” kavli-i şerifinin ma’nâsı budur. Allahü teâlâ bir kulunun, hidâyet ve îmânda sebatını dilerse, o kimseye rahmet-i ilâhiyye yetişir. Ba’zı âlimler bu rahmetten murâd, Cebrâil’dir (aleyhisselâm) dediler.

Rahmet-i ilâhiyye şeytanı kovup, ölüm yorgunluğu ile yorulmuş olan kimsenin üzerinden bu yorgunluğu giderir. O zaman o kimse rahatlar ve güler. Çok kimsenin bu hâlde gülmesi görülür ki, Allahü teâlâ tarafından rahmet gelmesi ile müjdelenecek; “Ey filan beni bilir misin, ben Cebrâilim. Bunlar ise, senin düşmanların olan şeytanlardır. Sen Hanif milleti (dîni), Muhammed aleyhisselâmın dîni üzere vefât ediyorsun” der. İşte bu melekten daha çok sevgili ve ferahlandırıcı bir şey yoktur.

Ölmekte olan kimsenin, his duygularından en son kaybedeceği şey, işitmesidir. Çünkü, rûh kalbden ayrıldığı vakit, yalnız görmesi bozulur. Fakat işitmek, rûh kabz oluncaya kadar gayb olmaz. Bunun içindir ki, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), “Mevtanıza (ölülerinize) Lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah sözünü telkin ediniz” buyurmuşlardır.

Ölüm hâlinde olanın yanında, çok söz söylemek, yasaklanmıştır. Çünkü ölüm hâlindeki kimse, bu sırada çok sıkıntı ve meşakkat içerisinde.

Eğer ölünün ağzından salyası akmış, dudağı sarkmış, yüzü kararmış, gözü göğermiş ise, bilinmelidir ki, o şakîdir. Ahıretteki bütün akıbeti ona gösterilmiştir. Onun için bu durumu almıştır.

Eğer mevtanın ağzı açık, sanki gülüyor, yüzü gülümsüyor ve gözü de kırık gibi ise, o da ahıretteki iyi hâlini gördüğünden böyle iyi bir sûrete girmiş olduğu anlaşılır.

Resûlullah (aleyhisselâm) Allahü teâlâdan, Sa’d bin Ebî Vakkas’ın yaptığı duâların kabûl edilmesini diledi. Sonra, Sa’d bin El-Vakkas’a buyurdular ki: “Ey Sa’d! Temiz ve helâlinden ye. Böylece, yaptığın duâlar kabûl olur.”

Âlimler (r.aleyhim) buyurdular ki: “Haram yenilmesi sebebiyle, yapılan duâ, helâlinden yenilip, iyi amel işleninceye kadar alıkonup bekletilir.”

Ali bin Fudayl babasına: “Ey babacığım! Helâl olan şey pek kıymetlidir.” Bunun üzerine babası: “Ey oğul! Helâl olan şey, pek kıymetli olup, onun azı bile Allahü teâlânın katında çok kabûl edilir.”

Denilir ki: “Karnında haram lokma veya sırtında haramdan bir iplik olduğu hâlde namaz kılan kimsenin, namazı kabûl olmaz.” (ya’nî, namazına sevâb verilmez. Fakat namaz borcundan yine kurtulur. Bir kimse helâlinden yerse, yaptığı ibâdetin sevâbına da kavuşur.)

Sehl (radiyallahü anh) buyurdu ki: “Bir kul ağzını semâya (göğe) doğru açar, ağzına, yağmur damlaları düşer, bundan vücûdu faydalanıp kuvvet kazanır da, bu kuvveti (enerjiyi) kötülükte kullanır veya kazandığı bu gücü Allahü teâlâyâ itaat ve onun beğendiği işlerde harcamazsa, ağzına giren o yağmur damlaları onun için helâl olmaz.” (Burada, yenen şeyler helâl bile olsa, bununla elde edilen kuvveti, Allahü teâlânın beğendiği işlerde sarf etmenin ehemmiyeti anlatılmaktadır.).

Tefsîr sahiplerinden birisi: “(Yine) böyle, zâlimlerin ba’zısını ba’zısına kazandıkları işler sebebiyle, idâreci ve hâkim yaparız” meâlindeki (En’âm-129) âyet-i kerîmenin tefsîrinde, “İnsanların amelleri bozulunca, onların üzerine amelleri kendi amellerine benzeyen âmirler getirilir” buyurmuştur. Bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde başka bir âlim ise, “İnsanlar dinleri yönünden bozulunca, onların rızıkları da bozulur” demiştir.

Şam’ın âbidlerinden birisi şöyle demiştir: “Kırk seneden beri (günâha girerim korkusuyla) kalbime huzûr ve rahatlık vermeyen şeyi terk ettim.”

Yûsuf bin Esbât ve Vekî bin Cerrah derler ki: “Bize göre dünyâ üç şeydir. Helâl, haram ve şüpheliler, Helâl için hesap, haram için ceza, şüpheliler için de itab (kınama ve azarlama) vardır.”

Hazreti Ebû Bekr buyurdular ki: “Biz haram olması korkusuyla, yetmiş tane helâl kapıyı terk ediyorduk.”

“Ey insan! Sonunu düşün. Dinini muhafaza eyle. Yediğine içtiğine dikkat et. Helâlinden yemeğe çok dikkat et. Dünyâyâ daldın. Âhirete, hayır mı, yoksa şer mi gönderdiğine, bakmıyorsun. Kötü akıbetten Allahü teâlâyâ sığınınız.”

Haberde geldi ki: “Allahü teâlâ, faiz yeme hakkında yaptığı tehdit kadar, başka hiçbir şey için yapmamıştır. Kur’ân-ı

kerîmde meâlen şöyle buyurulmaktadır “Ey mü’minler!
Allahdan korkun ve (câhiliyette işlediğiniz) faiz hesabından
arta kalanı bırakın (almayın) eğer gerçek mü’minler iseniz.
Yok, eğer bu faizi terk etmezseniz bilin ki, Allaha ve
Peygamberine karşı harbe girmişsiniz. Eğer
ribâ (faiz) almaktan tövbe ederseniz, anaparanız sizindir ve
böylece ne zâlim olursunuz ne de zulme uğramış
bulunursunuz.”(Bekâra: 278, 279).

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

- 1) El-A'lâm cild-6, sh. 274
- 2) Kâmûs-ül-a'lâm cild-1, sh. 730
- 3) Târîh-i Bağdâd cild-3, sh. 89
- 4) Vefeyât-ül-a'yân cild-3, sh. 303, 304
- 5) Kût-ül-kulûb